

KS. ANDRZEJ JASNOS

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0001-8875-2482>

Święty Paweł z Pryscyllą i Akwilą. Współpraca duchownych i świeckich w duszpasterstwie małżeństw i rodzin

<https://doi.org/10.15633/9788363241346.05>

Współpraca między ludźmi wierzącymi oparta na przesłaniu Ewangelii jest tematem podejmowanym od samego początku działalności Kościoła. W wypełnianie misji Kościoła włączone są różne osoby i środowiska. W ciągu wieków jednym z głównych środowisk stała się parafia jako podstawowe miejsce budzenia i rozwoju wiary. W warunkach polskich ważnym środowiskiem stała się szkoła z nauczaniem lekcji religii. Mimo różnych możliwości tworzenia i kształtowania innych wspólnot to rodzina chrześcijańska jest zasadniczym środowiskiem rozwoju każdego człowieka wierzącego. Od kondycji religijno-moralnej tej podstawowej komórki zależy jakość funkcjonowania wspólnoty Kościoła. W tym kontekście rodzą się zasadnicze pytania: Jak powinna wyglądać formacja mężczyzn i kobiet oraz jaki mają wpływ na formację innych? Dlaczego rodzina ma tak wielkie znaczenie dla każdej osoby i Kościoła? Czy jest możliwa współpraca pomiędzy świeckimi w różnym wieku a duchownymi? Są to główne problemy niniejszej refleksji, która zostanie oparta na wypowiedziach Kościoła od Soboru Watykańskiego II, ze szczególnym uwzględnieniem myśli Jana Pawła II.

1. PRYSCYLLA I AKWILA – MĘŻCZYZNA I KOBIETA FORMUJĄCY

W Ewangelii spotykamy wiele postaci osób świeckich, które odegrały istotną rolę w życiu apostołów oraz pierwszych wspólnot chrześcijańskich. Spośród nich wyróżnia się małżeństwo – Pryscylla i Akwila, którzy w Dziejach Apostolskich

i Listach św. Pawła wymieniani są zawsze razem. Jak zauważa Jacek Siepiak, „w Liście do Rzymian (16, 5) i w Pierwszym Liście do Koryntian (16, 19) czytamy, że udzielali oni gościny Kościołowi domowemu; według Dziejów Apostolskich (18,26) obydwójce działali jako katecheci; Paweł chwali ich jako współpracowników, którzy za niego nadstawiali swe głowy (Rz 16, 3). W Dziejach (18, 2) znajdujemy informację, iż Akwila był Żydem z Pontu, krainy leżącej nad Morzem Czarnym; o pochodzeniu jego żony nie wiemy nic”¹. Jak wynika z Dziejów Apostolskich, byli rzemieślnikami wyrabiającymi namioty (18, 3), czyli posiadali również własne fundusze. Coś, co zwraca uwagę, to ich umiejętność budowania wspólnoty. W Efezie (1 Kor 16, 19) oraz Rzymie (Rz 16, 5) zakładają Kościół, który swoje miejsce znajduje w ich domu. W ówczesnych „czasach kierowanie wspólnotą religijną spotykającą się w domu przez dwojga małżonków było czymś raczej niezwykłym poza środowiskiem chrześcijańskim”².

W adhortacji apostolskiej *O zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym Familiaris consortio* nie bez powodu Jan Paweł II wskazuje na małżonków Akwilę i Pryscyllę jako przykład dla małżonków i rodzin chrześcijańskich. To oni „u zarania chrześcijaństwa [...] występowali jako para misjonarska”³. Ich małżeństwo przyrównane do współczesnego Kościoła wskazuje na istotną rolę, jaką małżonkowie odgrywają w przekazie wiary. Dom Pryscylli i Akwili jest swoistym wzorem dla współczesnego Kościoła w rozkrzewianiu wiary poprzez głoszenie Ewangelii i służbę człowiekowi pełną miłości⁴. Misja ta realizowana jest głównie w procesie wychowania. Również Benedykt XVI „w galerii portretów pierwszych świadków wiary chrześcijańskiej”⁵ umieścił właśnie tych wyjątkowych małżonków. W swojej katechezie Benedykt XVI nie tylko podkreślił ich misyjną rolę, lecz także zwrócił uwagę na jej formacyjny charakter. Zauważa, że „odegrali kluczową rolę w dopełnieniu formacji chrześcijańskiej aleksandryjskiego Żyda Apollosa [...]. Znał on wiarę chrześcijańską tylko pobieżnie, toteż «gdy go Pryscylla i Akwila usłyszeli, zabrali go ze sobą i wyłożyli mu dokładnie drogę Bożą» (Dz 18, 26)”⁶. Spełniają więc oni funkcję

1 J. Siepiak, *Pryscylla i Akwila*, „Posłaniec” 2007, nr 3, za: <https://prasa.wiara.pl/doc/458325.Pryscylla-i-Akwila/3>.

2 Tamże.

3 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 54.

4 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 54.

5 Benedykt XVI, *Małżonkowie Pryscylla i Akwila, Katecheza podczas audiencji generalnej, 7 lutego 2007*, „L'osservatore Romano” 2007, nr 293, s. 49.

6 Tamże, s. 49.

swoistych katechetów, formatorów oraz wychowawców w swoim środowisku. Stają się wzorem dla ludzi świeckich będących we wspólnocie Kościoła.

Pryscylla i Akwila poprzez swoje zaangażowanie tworzą pierwszy „Kościół domowy”. Jak podkreślił Benedykt XVI, św. Paweł pisząc list z Efezu, „do swoich pozdrowień dołącza wyraźnie pozdrowienia od «Akwili i Pryscylli razem ze zbierającym się w ich domu Kościołem» (16, 19). W ten sposób dowiadujemy się, jak ważną rolę odegrali ci małżonkowie w pierwotnym Kościele: przyjmowali w swoim domu grupę miejscowych chrześcijan, gromadzących się, by słuchać słowa Bożego i sprawować Eucharystię. Właśnie tego rodzaju zgromadzenie nazywa się po grecku *ekkleśa* – po łacinie *ecclesia* (kościół) – co znaczy wezwanie, zgromadzenie, zebranie. Tak więc w domu Akwili i Pryscylli spotyka się Kościół, zgromadzenie Chrystusowe, i tam sprawuje święte tajemnice. Widzimy zatem, jak rzeczywistość Kościoła rodzi się w domach wierzących”⁷.

Pierwszy raz określenie „Kościół domowy” w odniesieniu do rodziny chrześcijańskiej odnaleźć można w konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*. S. Dziekoński zauważa, że „obecność tego pojęcia w podstawowym i centralnym dokumencie Vaticanum II, stanowiącym skondensowaną, ale równocześnie bogatą syntezę nauki o Kościele, była niezwykle ważna. [...] Niektóre wątki dotyczące problematyki «Kościoła domowego» nie zostały jednak przedstawione przez Ojców Soboru w pełnym świetle. [...] dostrzega się nawet pewną ostrożność w stosowaniu tego terminu”⁸. Istotna zmiana następuje w nauczaniu posoborowym Kościoła. Warto tu wspomnieć papieża Pawła VI, który przedstawił istotę Kościoła domowego, włączając ją w swój wykład eklezjologiczny podczas audiencji generalnych⁹, a szczególnie Jana Pawła II, który w sposób szczególny w swoim nauczaniu zwrócił uwagę na rodzinę jako

7 Tamże, s. 49.

8 S. Dziekoński, *Specyfika chrześcijańskiego wychowania w rodzinie w posoborowym nauczaniu Kościoła*, [w:] A. Rynio (red.), *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, KUL, Lublin 2007, s. 695–697.

9 „Przez swoją moralną postawę, wytwarzającą niewysłowioną i niewyczerpaną harmonię bytowania dwojga w jednym życiu, przez swoje sakramentalne pochodzenie, które kruchą i nietrwałą miłość naturalną podnosi do poziomu nienaruszalnej i ciągle nowej miłości nadprzyrodzonej (por. Ef 5,21–33), przez swoją deontologię, czyli przez prawo rządzące i jednoczące ją oraz dające jej początek, czyni ją wyłączną, wieczną i zdumiewającą jednością, odzwierciedlającą jedność Chrystusa i Kościoła, przez to wszystko rodzina chrześcijańska przedstawia i tworzy Kościół w miniaturze, «element» budowy jednego powszechnego Kościoła, który jako całość jest Mistycznym Ciałem Chrystusa”. Paweł VI, *Przemówienie na audiencji ogólnej* (11.8.1967), „WAW” 1977, nr 57, s. 280.

wspólnotę realizującą się i formującą w Kościele domowym¹⁰. W adhortacji *Familiaris consortio* Jan Paweł II mocno zaakcentował zależność rozwoju i formacji Kościoła od środowiska, jakim jest rodzina: „Małżeństwo i rodzina chrześcijańska budują Kościół. W rodzinie bowiem osoba ludzka nie tylko rodzi się i stopniowo, poprzez wychowanie, wprowadzana jest we wspólnotę ludzką, ale także poprzez odrodzenie chrzcielne i wychowanie w wierze wprowadzana jest w rodzinę Bożą, jaką jest Kościół. [...] Kościół znajduje w rodzinie, zrodzonej z sakramentu, swoją kolebkę i miejsce, w którym wchodzi w pokolenia ludzkie, a one – w Kościół. [...] Kościół rodzi, wychowuje, buduje rodzinę chrześcijańską, wypełniając wobec niej zbawczą misję otrzymaną od Pana”¹¹. W adhortacji jasno zostały zarysowane relacje między rodziną chrześcijańską a Kościołem wyrażone w zadaniach, które realizowało już małżeństwo Pryscylli i Akwili. Współcześni małżonkowie, tak jak oni, są wezwani do tworzenia wspólnoty osób, służby życiu, udziału w rozwoju społeczeństwa, uczestnictwu w życiu i posłannictwie Kościoła¹².

Dom Pryscylli i Akwili był otwarty dla każdego, przez co tworzyli swoistą wspólnotę osób. Święty Paweł przybywając do Koryntu, znalazł u nich miejsce pracy i mieszkanie, ale co ważniejsze, mógł przebywać wśród chrześcijan „żyjących we wspólnocie miłości chrześcijańskiej, w której nie potrzebowano targować się o prawa i obowiązki”¹³. Wydaje się, że ta bliskość, jakiej doświadczył św. Paweł w ich domu, oddziaływała również na jego formację. Jak zauważa J. Siepiak, pod wpływem Pryscylli i Akwili „Paweł zmienił swe poglądy co do kobiet i małżeństwa. Bo początkowo, na skutek wychowania w szkole faryzejskiej i oczekiwania rychłego końca świata, raczej zniechęcał do małżeństwa, choć zastrzegł, że mówi to od siebie i nie ma takiego nakazu Pana. Po latach natomiast

10 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, [w:] *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Wydawnictwo M, Kraków 1996, s. 1–64; *Jedność i nierozzerwalność małżeństwa w świetle początku. Audiencja generalna 21.11.1979*, [w:] *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II; Teologia małżeństwa*, W. Zega (red.), Wydawnictwo M, Kraków 1999, s. 38–41; *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*. O Jana Pawła II teologii ciała, T. Styczeń (red.), RW KUL, Lublin 1987; Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, [w:] *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Wydawnictwo M, Kraków 1996, s. 269–377; *Odpowiedzialność rodziny za ludzkie i chrześcijańskie wychowanie. Przemówienie do uczestników III Międzynarodowego Kongresu Rodziny (30.10.1978)*, [w:] *Jan Paweł II, Nauczanie papieskie 1978*, t. 1, Poznań-Warszawa 1987; Jan Paweł II, *Wymiar nadprzyrodzony związku małżeńskiego. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (30.01.2003)*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*, t. 5, s. 734–738, i inne.

11 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 15, 21, 49.

12 Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 17.

13 J. Siepiak, *Pryscylla i Akwila*, „Poślaniec” 2007, nr 3.

piisał już inaczej, przyznając, że odpowiedzialny za lokalną wspólnotę Kościoła, jego starszy (czyli prezbiter) powinien być mężem jednej żony i potwierdzić swoją przydatność do troski o Kościół poprzez to, iż dobrze wychował dzieci (por. 1 Tm 3, 1–5)¹⁴. Można stwierdzić, że Pryscylla i Akwila nauczyli swoim świadectwem życia Apostoła Narodów, że „nie należy lekceważyć tego, co Biblia na samym początku mówi o człowieku stworzonym na obraz Boży jako mężczyzna i niewiasta, ze wszystkimi tego konsekwencjami, jak wspólne panowanie i to, że nie jest dobrze, by mężczyzna był sam”¹⁵. Benedykt XVI podkreślając formacyjną misję Pryscylli i Akwili, zauważył, że słowo Boże „wzrastało nie tylko dzięki apostołom, którzy je głosili. Aby mogło się zakorzenić wśród ludu i bujnie rozwinąć, konieczne było zaangażowanie tych rodzin, małżonków, wspólnot chrześcijańskich i wiernych świeckich, którzy przygotowali podłoże dla rozwoju wiary. Kościół zawsze wzrasta tylko w ten sposób. W szczególności ta para pokazuje, jak ważna jest działalność małżeństw chrześcijańskich. Kiedy mają oparcie w wierze i głębokiej duchowości, naturalną kolejną rzeczą odważnie angażują się na rzecz Kościoła i w Kościele. Przedłużeniem i w jakiejś mierze uwzniośleniem ich codziennego, wspólnego życia staje się przyjęcie wspólnej odpowiedzialności za dobro mistycznego Ciała Chrystusa, nawet jeśli jest to jego nieznaczna częśćka”¹⁶.

W czasach apostołskich nie tylko Pryscylla i Akwila angażowali się w tworzenie wspólnoty Kościoła i formowanie nowych członków. Święty Paweł w swoich listach podkreśla duże zaangażowanie i świadectwo również Filologa i Julii, Nereusza i jego siostry (Rz 16, 15), a także małżonków Andronika i Junii będących jego rodakami, którzy – jak podkreślił – „wyróżniają się między apostołami, a którzy przede mną przystali do Chrystusa” (Rz 16, 7). Być może dzięki takim małżonkom jak Andronik i Junia św. Paweł oraz Pryscylla i Akwila mogli rozwijać swoją drogę wiary chrześcijańskiej i czerpać przykład zaangażowania dla rozszerzania słowa Bożego.

Można stwierdzić, że dla małżeństw czasów apostołskich, których przykładem są Akwila i Pryscylla, wspólna działalność małżeńska nakierowana na dzielenie się wiarą, poprzez tworzenie wspólnoty miłości i aktywny udział w życiu i misji Kościoła, była czymś naturalnym i oczywistym. Ważne dla nich również było współdziałanie z wybranymi, jak św. Paweł Apostoł, którzy przewodniczyli w wierze. Współcześnie wydaje się takie podejście dużo mniej

14 Tamże.

15 Tamże.

16 Benedykt XVI, *Małżonkowie Pryscylla i Akwila...*, s. 49.

oczywiste. Bardziej zauważalna jest bierność małżonków w stosunku do działań we wspólnocie Kościoła, a także oczekiwanie na swoistą ofertę ze strony duszpasterzy, z której mogliby skorzystać. Jednak warto tu zauważyć, że to św. Paweł przybywa do Akwili i Pryscylli, czyli to oni już wcześniej stworzyli warunki i możliwości do tego, by również on mógł się formować.

2. RODZINA PODSTAWOWYM I NATURALNYM ŚRODOWISKIEM INTEGRALNEGO ROZWOJU I WYCHOWANIA OSOBY

W dokumentach Kościoła od Vaticanum II „rodzina jest prezentowana jako pierwsze i główne środowisko wychowania chrześcijańskiego ukierunkowanego nie tylko na budzenie i rozwój wiary żywej, ale też zainteresowanego osobowo-społecznym rozwojem osoby”¹⁷. Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio* wskazał, że „rodzina jest pierwszą, lecz nie jedyną wspólnotą wychowawczą [...] państwo i Kościół mają obowiązek służenia rodzinom wszelkimi możliwymi formami pomocy, aby rodziny mogły prawidłowo wypełniać swe zadania wychowawcze [...] pomoc winna być proporcjonalna do niewystarczalności rodziny”¹⁸. Wielokrotnie podkreślał w swoim nauczaniu niebezpieczeństwa, jakie grożą rodzinie jako podstawowemu środowisku wzrastania każdej osoby, a także jej samej.

Ścisłe powiązanie procesu wychowania z rozwojem kultury, społecznym, politycznym czy gospodarczym ma wpływ na jego realizację. Wymienione czynniki mogą wspierać integralne wychowanie człowieka, ale i mogą oddziaływać szkodliwie. Współcześnie zwłaszcza integralne wychowanie mające swoje podstawy w antropologii adekwatnej i w personalizmie chrześcijańskim musi mierzyć się z tzw. kulturą postmodernistyczną, którą charakteryzuje m.in. liberalizm, relatywizm czy płynna względność wartości. Rodzina czy małżeństwo pod wpływem tych oddziaływań niejednokrotnie postrzegane zaczynają być jako tylko pewien etap życia jednostki mający prowadzić do samorealizacji bez jakichkolwiek zobowiązań. Słabnące więzi międzyludzkie wpływają destrukcyjnie na podejmowanie odpowiedzialności, szczególnie rodzicielskiej. Coraz mocniej zauważalny korporacyjny styl życia prowadzi do zredukowania człowieka do jego użyteczności, a samowystarczalność staje się wartością najwyższą.

17 S. Dziekoński, *Specyfika chrześcijańskiego wychowania...*, s. 704–705.

18 Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Familiaris consortio*, 40.

Fakt ten kieruje do kwestionowania podstawowego prawa każdej osoby do życia i uznania jego godności.

Mimo zmieniających się uwarunkowań egzystencjalnych w świecie nadal pierwotną grupą wychowawczą dla człowieka jest rodzina. To jej znaczenie w życiu każdej osoby jest największe, ponieważ w niej otrzymuje życie, nawiązuje pierwsze relacje międzyludzkie, otrzymuje miłość i wychowanie, które stanowią fundament dalszego rozwoju. Nieodzowne dla integralnego rozwoju są pozytywne doświadczenia rodzinne, to one rzutują na całe życie człowieka. Rodzina jest naturalną wspólnotą osób, które są połączone więzią małżeńską, pokrewieństwa, powinowactwa lub adopcji¹⁹. Małżeńskie relacje jako związek mężczyzny i kobiety oddziałują na każdą sferę rozwojową dziecka²⁰. To na bazie tych pierwszych doświadczeń – opieki, miłości, akceptacji, ochrony, wychowania, doświadczenia cech męskich i żeńskich lub ich braku, człowiek buduje własną osobowość.

Integralny rozwój w rodzinie wypływa głównie z funkcji²¹, jakie rodzina ma do spełnienia. Maria Ziemska wyróżniła pięć funkcji rodziny, takich jak prokreacyjna, produkcyjna, socjalizująca, psycho-higieniczna oraz ekspresyjno-emocjonalna²². Wincenty Okoń zaś jako główne funkcje rodziny wymienia „funkcje prokreacyjne, przygotowanie dzieci do wejścia w życie społeczne, ich pielęgnowanie i wychowanie oraz zapewnienie im odpowiedniego startu życiowego, prowadzenie gospodarstwa domowego, zaspokajającego potrzeby członków rodziny, sprawowanie pieczy nad życiem członków rodziny, ich zachowaniem, kulturą, zdrowiem, trudnościami życiowymi”²³.

W nauczaniu Kościoła katolickiego podkreśla się jeszcze jedną ważną funkcję rodziny, jaką jest funkcja religijna²⁴. Jak wskazuje Sobór Watykański II, najważniejszym zadaniem rodziny jest „rodzenie człowieka, a to znaczy kształtowanie jego ciała, rozwijanie dyspozycji psychicznych, wprowadzenie go w świat

19 Por. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń (red.), *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, Bonus Liber, Lublin 2013, s. 658.

20 To zagadnienie autor niniejszego artykułu podejmuje i rozwija w monografii: A. Jasnos, *Jakie jest moje miejsce w rodzinie? Zrozumieć dziecko, aby mu pomóc*, Natan, Lublin 2017.

21 W literaturze zagadnienia odnajdujemy różne propozycje funkcji rodziny, np. T. Pilch proponuje ich sześć, tj. seksualna, materialno-ekonomiczna, kontrolna, socjalizacyjno-wychowawcza, kulturalna, emocjonalno-ekspresyjna. Por. T. Pilch, I. Lepalczyk, *Pedagogika społeczna*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1995, s. 147–150.

22 Zob. M. Ziemska, *Rodzina i dziecko*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1986, s. 43.

23 W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004, s. 351.

24 Por. KK 11; Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Familiaris consortio*, 1; Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 39.

wartości i norm, formowanie duchowe, czyli doprowadzenie go do pełni człowieczeństwa²⁵. To zadanie może być realizowane jedynie w procesie integralnego wychowania w rodzinie, głównie przez rodziców. Iwona Jabłońska zauważa, że „na kształtowanie się osobowości dziecka mają wpływ najpierw rodzice, przy czym dominuje on zazwyczaj przez wiele lat. Wpływ ten jest rozległy i oddziałuje na rozwój funkcji poznawczych dziecka, a później na jego osiągnięcia szkolne, kształtowanie się jego równowagi uczuciowej i dojrzałości społecznej, formowanie obrazu samego siebie i stosunek do siebie oraz do grupy rówieśniczej, a także na późniejsze realizowanie ról rodzinnych²⁶.”

Wspólnota rodzinna jest pierwotnym środowiskiem wychowania i rozwoju każdego człowieka. Stanowi ona podstawę również w późniejszym samowychowaniu jednostek. Dariusz Lipiec zauważa, że „stabilne podstawy do przyjęcia i wychowania potomstwa daje zwłaszcza rodzina oparta na sakramentalnym małżeństwie rodziców. Dzieje się tak dlatego, że małżeństwo takie w swojej naturze nosi znamiona trwałości i wierności – małżonkowie oddali się sobie nawzajem w sposób całkowity i nieodwracalny²⁷.” Jak podkreśla Barbara Kiereś, „rodzina to wspólnota osób utworzona na fundamencie małżeństwa. Jako społeczność naturalna realizuje także zadania wyznaczone przez naturę ludzką. Zasadniczym jej celem jest stworzenie warunków do zaistnienia życia ludzkiego oraz do jego doskonalenia. Rodzina to pierwszy kontekst aktualizacji ludzkiego życia. Życie ludzkie jako doskonałość bytowa jest celem rodziny²⁸. Chrześcijańska wizja wspólnoty łączy aspekty antropologiczne z teologicznymi²⁹.”

Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym podejmuje zagadnienie zmian zachodzących w świecie, które obejmują wszystkie dziedziny życia i wywierają wpływ na człowieka, a także na proces wychowawczy. Autorzy zwrócili uwagę na konieczność wychowania do pełnej kultury ludzkiej, w której ważną rolę odgrywają wartości sumienia, inteligencji, woli i braterstwa. Kultura jako istotny element życia człowieka wypływa „bezpośrednio z natury rozumnej

25 Paweł VI, *Konstytucja duszpasterska Gaudium et spes*, 52.

26 I. Jabłońska, *Rola rodziny w procesie integralnego rozwoju i wychowania człowieka*, [w:] M. Opiela, E. Świdrak, M. Łobacz (red.), *Wychowanie integralne w edukacji katolickiej. Idee – twórcy – instytucje*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014, s. 94.

27 D. Lipiec, *Duszpasterstwo rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2010, t. 2 (57), s. 79.

28 B. Kiereś, *Człowiek i wychowanie. Od osoby do osobowości*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017, s. 153.

29 Por. M. Pokrywka, *Wspólnota*, [w:] J. Nagórny, K. Jeżyna (red.), *Jan Paweł II Encyklopedia nauczania moralnego*, Polwen, Radom 2005, s. 584.

i społecznej człowieka³⁰, stąd nie można go pominąć w procesie wychowania. Każdy człowiek wezwany jest przez Kościół do wprowadzania ludzi w życie społeczne i kulturowe, uwzględniając walory i niebezpieczeństwa pluralizmu kulturowego poprzez odpowiedzialne integralne wychowanie³¹. *Dekret o apostołstwie świeckich* podejmuje bardzo szeroko zagadnienie wychowania, głównie przez szczegółowe omówienie kwestii apostołatu świeckich w Kościele i świecie. Przede wszystkim skupia się na problematyce wychowania społecznego, w którym kultura zajmuje ważne miejsce w rozwoju ludzkości. Podkreśla również integralny rozwój osoby i odpowiedzialność za ten proces każdego człowieka³².

Współcześnie wielu badaczy sięga niemal do wszystkich, czasem sprzecznych ze sobą koncepcji człowieka. Wiele nurtów antropologii przedstawia jedynie to, co wie o człowieku dzięki osiągnięciom nauk pomocniczych, głównie biologii i psychologii, pomijając to, kim jest człowiek w swojej istocie bytowej. Niejednokrotnie jeden z jego elementów strukturalnych zostaje uznany za całą jego istotę, przez co dochodzi do redukcji ujęcia człowieka³³.

Jan Paweł II określił takie podejście w kontekście socjalizmu jako *błąd antropologiczny*, wskazując, że rozpatrywanie „pojedynczego człowieka jako zwykły element i cząstkę organizmu społecznego, tak że dobro jednostki zostaje całkowicie podporządkowane działaniu mechanizmu ekonomiczno-społecznego; z drugiej strony utrzymuje on, że dobro jednostki można urzeczywistnić nie uwzględniając jej samodzielnego wyboru i niezależnie od przyjęcia przez nią w sposób indywidualny i wyłączny odpowiedzialności za dobro czy zło. Człowiek zostaje w ten sposób utożsamiony z pewnym zespołem relacji społecznych, a jednocześnie zanika pojęcie osoby jako samodzielnego podmiotu decyzji moralnych, który podejmując je, tworzy porządek społeczny³⁴. B. Kiereś wskazuje, że współcześnie „mówi się bowiem w kontekście ideologii tzw. multikulturalizmu (wielowymiarowości kultur i rzeczywistości) o równoprawności różnych antropologii i różnych teorii wychowania, co wiąże się z założeniem, że nie ma jednej prawdy o człowieku [...] głosi się tzw. pluralizm teoretyczno-metodologiczny³⁵.

30 Paweł VI, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, 53.

31 Por. B. Drożdż, *Wychowawcza funkcja Kościoła w społeczeństwie pluralistycznym. Studium pastoralne*, Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej, Legnica 1997, s. 97.

32 Zob. DA 10–14.

33 Por. M. Krasnodębski, *Antropologiczne podstawy pedagogiki integralnej*, [w:] M. L. Opiela, E. Świdrak, M. Łobacz (red.), *Wychowanie integralne w edukacji katolickiej. Idee – twórcy – instytucje*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014, s. 23.

34 Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 13.

35 B. Kiereś, *O personalizmie w pedagogice. Studia i szkice z teorii wychowania*, Fundacja *Servire Veritati* Instytut Edukacji Narodowej, Lublin 2009, s. 11–12.

Takie podejście prowadzi do zakwestionowania uniwersalnych celów i działań wychowawczych, a proces wychowania ujmowany jest jako integracja człowieka wokół narzuconych tzw. wartości, które niejednokrotnie nie służą samemu człowiekowi. Rodzina przestaje przez to mieć swoją ważną rolę w rozwoju człowieka, a niejednokrotnie jest dyskredytowana, mimo posiadanego prawa do wychowania dzieci.

Jak wskazuje G. Godawa, „kryzys wywołany przyjęciem błędnej, bo niezgodnej z rzeczywistością koncepcji osoby wywołuje reperkusje, które są odczuwane w dzisiejszej praktyce wychowawczej. Nie mniej oddziałują na kulturę, która podporządkowując się współczesnym trendom, niejednokrotnie ztraca pełnię oglądu osoby ludzkiej”³⁶. Odpowiedzią na tendencje redukcjonistyczne jest wychowanie integralne osoby mające swoje źródło w antropologii adekwatnej i personalizmie chrześcijańskim. Pedagogika integralna posiada ugruntowane podstawy teoretyczne, oparte na filozofii osoby, którą odnajdujemy w personalizmie i antropologii adekwatnej. To ona w naturalny sposób realizowana jest w rodzinach opartych na wartościach chrześcijańskich, ponieważ „chrześcijańska koncepcja wychowania stawia w centrum człowieka jako osobę, jako świadomy i wolny podmiot, a jej celem jest jego integralny rozwój i wychowanie. Taki stosunek do osoby wychowanka pozwala już od wczesnego dzieciństwa wspierać go w budowaniu fundamentów ważnych dla całego życia”³⁷.

Antropologia adekwatna Jana Pawła II widoczna w *Familiaris consortio* stara się zrozumieć i tłumaczyć człowieka w tym, co istotnie ludzkie³⁸. To, co konstytuuje podmiotowość osobową, to według autora świadomość, której zasadniczą funkcją „jest to, że kształtuje ona przeżycie, co pozwala człowiekowi w szczególny sposób doświadczyć własnej podmiotowości”³⁹. Być osobą to znaczy być sprawcą czynu, posiadać zdolność do samostanowienia, poznawania i uczestnictwa w rzeczywistości. Antropologia adekwatna człowieka ujmuje całościowo i integralnie, uwzględniając jego fizyczność, intelekt, relacyjność, duchowość, a także moralność czynu w kontekście wolności⁴⁰.

36 G. Godawa, *Integralna wizja człowieka jako fundament kultury i wychowania*, „Analecta Cracoviensia” 49 (2017), s. 327.

37 M. L. Opiela, *Integralne wychowanie człowieka w koncepcji pedagogicznej Edmunda Bojanowskiego*, „Roczniki Pedagogiczne” 2017, t. 9 (45), s. 40.

38 Por. J. Galarowicz, *Człowiek jest osobą. Podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły*, Wydawnictwo „Antyk”, Kęty 2000, s. 14.

39 K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, s. 51.

40 Obszernego opracowania istoty antropologii adekwatnej Karola Wojtyły dokonała M. Mruszczyk [w:] *Człowiek w „antropologii adekwatnej” Karola Wojtyły*, Wydawnictwo Uniwersytetu

Spojrzenie Jana Pawła II na osobę wyraża się w jego integralnej pedagogice, opartej na antropologii adekwatnej i personalizmie. Alina Rynio zauważa, że tę integralność wyraził w „całościowym widzeniu człowieka i w zdolnej do zaufania i zaufania wszystkim – kulturze miłości”⁴¹.

Zredukowanie relacyjności człowieka jedynie do kontaktów ludzkich prowadzi do przeakcentowania ludzkiej roli. Takie podejście, chociaż może proklamować wartość, jaką jest godność ludzka, pozbawione zostaje istotnej gwarancji, ponieważ „negacja Boga pozbawia osobę jej fundamentów, a w konsekwencji prowadzi do takiego ukształtowania porządku społecznego, w którym ignorowana jest godność i odpowiedzialność osoby”⁴². Jedynie integralne pojmowanie doświadczenia, kultury, tradycji, religii i cywilizacji, a w ich kontekście człowieka, pozwala na pełny rozwój osobowy i wspólnotowy. Ważnym rysem takiego punktu widzenia jest „dojrzały humanizm i personalizizm połączony z otwarciem się na transcendentny sens ludzkiego życia. W ten sposób daje ona podstawy zarówno teologii, jak i filozofii wychowania. Zmusza do zadumy i refleksji nad samym człowiekiem, jego sensem wychowania”⁴³. Nie da się pominąć w refleksji nad człowiekiem, jakiegokolwiek z wymiarów jego egzystencji, ponieważ prowadziłyby to do wypaczonej jego istoty. Osoba ludzka jako istota cielesno-duchowa potrzebuje całościowego i integralnego wytłumaczenia, by móc w pełni realizować siebie nie tylko dla swojego dobra, ale jako istota relacyjna dla dobra wspólnego.

Jak podkreśla Józef Miąso, „kluczową i bezwzględnie podstawową rzeczywistością dla zrozumienia człowieka jest – zdaniem Jana Pawła II – miłość. Jest ona tak mocno wkomponowana w jego antropologię, że [...] niemożliwą rzeczą jest zrozumieć człowieka bez miłości”⁴⁴. Jan Paweł II w encyklice *Redemptor hominis* wskazuje, że „człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa”⁴⁵. Czło-

Śląskiego, Katowice 2010.

41 A. Rynio, *Obiektywna wartość pedagogicznego przesłania Jana Pawła II*, [w:] K. Chałas (red.), *Wychowanie ku wartościom w świetle nauczania Jana Pawła II. Elementy teorii i praktyki*, t. 3, Jedność, Lublin-Kielce 2006, s. 35.

42 Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 13.

43 A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004, s. 411.

44 J. Miąso, *Antropologia, wychowanie, miłość. Zarys antropologii wychowania Jana Pawła II*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004, s. 19.

45 Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, 10.

wiek może się dynamicznie i integralnie rozwijać, jedynie przyjmując miłość wypływającą z Boga, ale realizowaną poprzez relację z drugą osobą, doświadczając jej i dzieląc się nią. Jest to możliwe w pełni w pierwotnej wspólnotcie, jaką jest rodzina. Wychowanie integralne, posiadając wymiar religijny, odniesienie do Boga, który jest pierwszym Pedagogiem, ukierunkowuje człowieka do pełnej realizacji człowieczeństwa, wynikającego z jego natury duchowej, która przekracza otaczający go świat. Wychowanie, kierując się zasadami wynikającymi z antropologii adekwatnej: teologicznymi, tj. wierności Bogu i człowiekowi, psychologicznymi, tj. dyferencji i integracji, pedagogicznymi, tj. interakcji i komunikacji, dydaktycznymi, tj. koncentracji i korelacji⁴⁶, pozwala na integralny i ciągle aktualizujący się rozwój każdej osoby.

3. WSPÓLNOTA WIARA I ŚWIATŁO JAKO PRZYKŁAD REALNEJ WSPÓŁPRACY ŚWIECKICH Z DUCHOWNYMI

Najnowsza instrukcja *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła* podejmuje wiele zagadnień związanych z funkcjonowaniem wspólnoty parafialnej, która po rodzinie wydaje się jedną z ważniejszych dla integralnego rozwoju i wychowania chrześcijanina. Jak zauważają autorzy, składa się ona „zwłaszcza z wiernych świeckich, którzy na mocy chrztu i pozostałych sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, a także wielu spośród nich poprzez małżeństwo, uczestniczy w ewangelizacyjnym działaniu Kościoła, ponieważ «powołaniem oraz misją wiernych świeckich jest przemienianie różnych rzeczywistości ziemskich, aby wszelka działalność ludzka była przemieniona przez Ewangelię»⁴⁷. Wydaje się, że mimo upływu lat wezwanie do zaangażowania się małżonków w działalność Kościoła nadal jest aktualne. Jednak w kolejnym punkcie autorzy stawiają przed każdą osobą świecką wymaganie, jakim jest „wielkoduszne zaangażowanie w służbie misji ewangelizacyjnej, przede wszystkim poprzez ich świadectwo codziennego życia zgodnego z Ewangelią w swoich naturalnych środowiskach i na każdym

46 Por. R. Czekalski, *Personalistyczna pedagogika wychowawcza Jana Pawła II*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2008, nr XXI, s. 189.

47 Instrukcja *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła*, p. 85, <https://www.ekai.pl/dokumenty/instrukcja-nawrocenie-duszpasterskie-wspolnoty-parafialnej-w-sluzbie-misji-ewangelizacyjnej-kosciola/>.

poziomie odpowiedzialności, a zwłaszcza przy podejmowaniu odpowiadających im zobowiązań w służbie wspólnoty parafialnej⁴⁸.

Dokonując analizy możliwości zaangażowania się małżonków w służbę wspólnoty parafialnej, zauważyć można, że o ile wachlarz propozycji dla rodzin, młodzieży i dzieci jest dość duży⁴⁹, o tyle trudność dostrzec można w możliwości realizacji wezwania do zaangażowania się rodzin z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Jest ona znikoma lub brakuje jej. Rodziny, w których pojawia się osoba z niepełnosprawnością intelektualną, znajdują się w wyjątkowej sytuacji. Niejednokrotnie prowadzi to do kryzysu przeżywanego przez samych rodziców, ale także poszczególnych członków rodziny. Rodziny te często borykają się z wykluczeniem społecznym, a także odczuwają je w Kościele⁵⁰. Jeszcze pod koniec lat 90. XX wieku często osoba z niepełnosprawnością intelektualną pozostawała w domu, ponieważ „rodzice spotykali się wszędzie z odmową lub nie mogli pogodzić się z sytuacją, w której mieliby się rozstać z dzieckiem. Dlatego też dziecko przebywało w domu, często ukryte w głębi mieszkania, ponieważ posiadanie dziecka upośledzonego, «idioty», jak je nazywano, przynosiło według wielu osób wstyd dla całej rodziny⁵¹».

W *Familiaris consortio* odnaleźć można pewne wzmianki o osobach z niepełnosprawnością, jednak mają one charakter bardziej diagnostyczny i ogólny. Jan Paweł II zwraca uwagę na zjawisko marginalizacji społecznej i kulturowej, której doświadczają osoby z niepełnosprawnością⁵², wskazuje kierunek zaangażowania rodzin na rzecz osób potrzebujących wsparcia, m.in. osób z niepełnosprawnością⁵³, a także w kontekście niepełności fizycznej ukazuje możliwość „sposobności do innej, ważnej służby na rzecz życia osoby ludzkiej, jak na przykład adopcja, różne formy pracy wychowawczej, niesienie pomocy innym rodzinom czy dzieciom ubogim lub upośledzonym⁵⁴». W ostatnich kilkunastu latach troska duszpasterska w stosunku do osób z niepełnosprawnością intelektualną znacznie się zwiększyła, jednak głównie w posłudze katechetycznej oraz

48 Tamże, p. 86.

49 Dokonana analiza na podstawie informacji zawartych na stronach internetowych diecezji w Polsce.

50 Por. A. Jasnós, *Wartość rodzin dzieci z niepełnosprawnością*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2020, nr 62, s. 80–82.

51 M. H. Mathieu, J. Vanier, *Nigdy więcej sami. Przygoda Wiary i Światła*, Wydawnictwo JAK, Kraków 2014, s. 40.

52 Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 41.

53 Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 71.

54 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 14.

sakramentalnej⁵⁵. W rodzinach z osobą z niepełnosprawnością intelektualną wraz ze zwiększaniem świadomości trudności, z jaką przyszło się jej zmierzać, widoczna jest potrzeba bycia z innymi i tworzenia wspólnoty osób będących w podobnej sytuacji. Stanowi to wyzwanie dla duszpasterzy, ale i samych rodzin osób z niepełnosprawnością intelektualną. Takie duszpasterstwo wymaga zaangażowania obu stron, ze świadomością, że rodzina, w której członkiem jest osoba z niepełnosprawnością intelektualną, składa się także z innych osób, takich jak małżonkowie, rodzeństwo czy dziadkowie.

Taką troskę o wszystkie osoby tworzące rodzinę odnajdujemy w nauczaniu papieża Franciszka. Wskazuje on „na prawo dzieci do wzrastania w rodzinie przy rodzicach, gdyż tylko oni są w stanie zapewnić dziecku odpowiednie środowisko rozwoju uczuciowego i dojrzewania. Dzieci winny dojrzewać, będąc w relacji z dorosłymi, konfrontując się z męskością ojca i kobiecością matki, ponieważ tylko wtedy są w stanie osiągnąć dojrzałość uczuciową. [...] zdecydowanie wskazuje na obowiązek wspierania prawa rodziców do wychowania moralnego i religijnego dzieci. Zobowiązuje przy tym wszystkich odpowiedzialnych za dobro rodziny, a zwłaszcza samych rodziców, do wyrażania zdecydowanego sprzeciwu wobec różnych eksperymentów wychowawczych dokonywanych na dzieciach i wobec trwającej manipulacji procesem wychowania”⁵⁶.

Marek Kluz zauważa, że „środowiskiem, w którym wspólnota uobecnia się najlepiej, które włącza w życie Kościoła lokalnego, a przez niego również w życie Kościoła powszechnego, jest parafia. Parafia to teren, gdzie pogłębia się dialog z każdym człowiekiem i na każdym etapie jego rozwoju. Dialog ten dotyczy również osób upośledzonych umysłowo, do których Kościół i parafia docierają przez katechezę, kaznodziejstwo oraz sakramenty. Osoby upośledzone umysłowo są pełnoprawnymi członkami parafii”⁵⁷. Jednak pojawia się pytanie, czy katecheza, kaznodziejstwo oraz sakramenty ukierunkowane na osoby z niepełnosprawnością intelektualną wypełniają wskazania posoborowe dotyczące objęcia wszystkich członków rodziny. Niejednokrotnie podejmowane działania duszpasterskie skupione na osobie z niepełnosprawnością pomijają jej bliskich,

55 Zob. M. Kluz, *Rola rodziny i Kościoła w wychowaniu religijno-moralnym osób niepełnosprawnych intelektualnie*, „Studia Socialia Cracoviensia” 7 (2015), nr 1, s. 143–154, <https://doi.org/10.15633/ssc.987>.

56 Z. Zaremski, *Wskazania papieża Franciszka dla duszpasterstwa rodzin*, [w:] D. Lipiec (red.), *Duszpasterstwo w świetle nauczania papieża Franciszka*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 177.

57 M. Kluz, *Rola rodziny i Kościoła...*, s. 150.

którzy również odgrywają istotną rolę w procesie pomocowym, ale i same podlegają wychowaniu i samowychowaniu.

Trudności tych doświadczała rodzina Porffitów i Bierentów pół wieku temu, inicjatorów powstania wspólnot Wiara i Światło. J. Vanier oraz M. H. Mathieu, odpowiadając na potrzeby tych rodzin, podjęli dzieło, które współcześnie realizowane jest w ponad 90 krajach⁵⁸. Wspólnoty te zrzeszają osoby z niepełnosprawnością intelektualną, ich rodziców i rodzeństwo, a także wolontariuszy. Każda osoba we wspólnocie, na właściwym sobie etapie rozwoju, podlega procesowi wychowania.

Zgodnie z założeniami Wiary i Światła daje osobom z niepełnosprawnością intelektualną możliwość uznania je za osoby wyjątkowe, a także wykorzystania swoich darów oraz odkrycia radości, jaką niesie przyjaźń. W procesie wychowania dziecka z niepełnosprawnością intelektualną jego istota nakreślona przez założycieli przyczynia się do ochrony wartości, a także godności jego osoby poprzez odkrywanie i rozwijanie darów nadprzyrodzonych oraz naturalnych w odniesieniu do rzeczywistości, w jakiej żyje i do jakiej zmierza.

We wspólnocie wychowawcy osób z niepełnosprawnością intelektualną mogą odkrywać pewne drogowskazy dla siebie samych i dla osób, którym głęboko leży na sercu wychowanie dzieci i młodzieży, szczególnie z niepełnosprawnością intelektualną. Jak wynika z misji i inspiracji wspólnoty Wiara i Światło, tylko integralne podejście wychowawcze, nacechowane personalnym odniesieniem, może przynieść pożądane efekty.

Wspólnota Wiara i Światło zrodziła się w Kościele katolickim, stąd jej fundament stanowią wartości chrześcijańskie. W centrum wspólnoty jest osoba Jezusa Chrystusa, a wszelkie podejmowane działania są przeniknięte Ewangelią. Za moment oficjalnego uznania dzieła Wiary i Światła uważa się pielgrzymkę do Rzymu w 1975 roku, gdzie papież Paweł VI zwrócił się do członków wspólnoty w oficjalnym przemówieniu, a potem przyjął delegatów na prywatnej audiencji, podkreślając rolę Wiary i Światła we wspólnocie Kościoła⁵⁹. Stąd naturalnym środowiskiem, w jakim działa, jest Kościół rzymskokatolicki, choć w trakcie

58 Źródło: M. H. Mathieu, J. Vanier, *Nigdy więcej sami...*, s. 290.

59 Paweł VI powiedział: „Przez te kilka chwil spędzonych wśród was chciałbym, aby każdy z was zrozumiał: Bóg kocha cię takim, jakim jesteś. Bóg mieszka w twoim sercu. Podziękuj Mu. Miej ufność w Nim. Spójrz: On daje ci miejsce pomiędzy wszystkimi innymi chrześcijanami w swoim Kościele. Razem z nimi jesteś wezwany do stworzenia rodziny, w której kochamy się jak bracia”, a bezpośrednio do M. H. Mathieu wypowiedział słowa: „Waszą wielką misją jest to, aby Wiara i Światło rozprzestrzeniła się na całym świecie”. Tamże, s. 184.

rozwoju swoją działalność rozszerzyła na inne wyznania; obecnie to wspólnota ekumeniczna.

W Polsce specyfiką wspólnot Wiara i Światło obecnych od 1978 roku jest tworzenie ich przeważnie przy parafiach. Dzięki temu członkowie wspólnoty czerpią z doświadczeń i działań wychowawczych wspólnoty parafialnej, ale sami również stają się inspiracją i środowiskiem oddziałującym. Inkluzja osób z niepełnosprawnością intelektualną w środowisku parafialnym realizowana jest poprzez przygotowanie każdej parafii do przyjęcia dzieci z niepełną sprawnością.

Istniejące od pięćdziesięciu lat wspólnoty Wiara i Światło potwierdzają, jak ważne jest zaspokojenie potrzeby wspólnoty w życiu każdego człowieka. Ta więź pomiędzy osobami tworzącymi wspólnotę oraz jej chrześcijańską wizją łączy aspekty antropologiczne z teologicznymi. Stanowi ona środowisko integralnego wychowania/samowychowania każdego z członków. To w niej poznaje on swoje słabości i ograniczenia, jednocześnie doświadczając poczucia przynależności, bezpieczeństwa i akceptacji. Każda osoba może realizować integralny rozwój we wszystkich jego warstwach na miarę swoich możliwości i dążyć do pełni dojrzałości chrześcijańskiej. Podejmowane wspólnie działania wzbudzają potencjał osobowy i podkreślają godność każdego z członków wspólnoty Wiara i Światło.

Wspólnota Wiara i Światło stanowi przykład współpracy wiernych świeckich z duszpasterzami. Jest ona środowiskiem rozwoju i wychowania integralnego, w którym członkowie są formowani, a także podlegają samoformacji. Wiara i Światło uczestnicząc aktywnie w życiu parafialnym i społecznym, daje możliwość realizowania swojej misji świadectwa i ekumenizmu osobom z niepełnosprawnością intelektualną jako chrześcijanom. Wykształca się misja świadectwa swoim życiem, umiejętności przekazu wiary, rozwija osobowość i talenty. Rozwija się twórczość teatralna, muzyczna, uwrażliwia się na piękno otaczającego świata. Jak podkreślają odpowiedzialni, „Wiara i Światło zrodziła się w Kościele katolickim, na wielu aspektach ze zwyczajów Wiary i Światła (piosenki, język, dokumenty itd...) tradycja tego Kościoła odbija swoje piętno. Osobom z innych Kościołów może się to wydawać dziwne i niezrozumiałe. Ważne jest zatem, by wytłumaczyć tym osobom te tradycje, a także by z czasem dopuścić ich zmianę, by ułatwić przyjęcie tych ludzi”⁶⁰.

Warto podkreślić, że mimo początkowych trudności wynikających z braku przygotowania formacyjnego duszpasterstwa osób z niepełnosprawnością ze strony kapłanów szybko w strukturach kościelnych zauważono wielkie dobro

60 Faith and Light International, *Ekumenizm w Wierze i Świetle*, Wydawnictwo JAK, Kraków 2006, s. 18.

z istnienia wspólnot w parafiach. Parafia dla wielu rodziców osób z niepełnością intelektualną jest pierwszą wspólnotą, która staje przed możliwością udzielenia im wsparcia i towarzyszenia w wychowaniu dziecka. Jeżeli na terenie parafii działa Wiara i Światło, rodzice nie czują się osamotnieni, ale i wspólnota parafialna przyjmuje osobę z niepełnosprawnością w sposób naturalny jako pełnoprawnego członka ich społeczności. Wspólnoty Wiara i Światło stanowią również istotną pomoc w realizacji katechezy sakramentalnej osób z niepełnością intelektualną⁶¹.

Kapelan w Wiary i Światła mają możliwość rozwinięcia swoich kompetencji opieki duchowej jako ci, którzy w sposób specjalny reprezentują Jezusa. Autorzy dokumentów Wiary i Światła, zwracając się bezpośrednio do kapłanów zaangażowanych we wspólnotę, wskazują im, że „będziesz przyjacielem – bratem, który służy – każdemu z członków wspólnoty; szczególnie bądź najbliższymi tych najmniejszych i tych, którzy cierpią. Przez to, kim jesteś i jak postępujesz, przynosisz przesłanie Ewangelii i przypominasz każdemu prawdy ewangeliczne, które są w sercu Wiary i Światła”⁶². Przez swoją opiekę duchową i spełnianie funkcji kapłańskich otacza on każdego człowieka specjalnym wsparciem w sferze duchowej, ale również staje się reprezentantem wspólnoty w środowisku parafialnym, gdzie może pomagać „w przyjęciu osób z upośledzeniem i ich rodzin, tak aby mogły one czuć swoją ważną rolę w Kościele”⁶³.

W Polsce wspólnoty są związane z działalnością Kościoła rzymskokatolickiego, stąd posługę kapelanów pełnią kapłani rzymskokatolicki. Damian Fleszer wskazuje, że odgrywają oni „niezwykle ważną rolę jako nauczyciele modlitwy i głosiciele Słowa Bożego. Mają oni sprawować sakramenty, nieść pojednanie i pokój oraz być pełnymi współczucia. Ich podstawowym zadaniem jest bowiem budowanie wspólnoty wiary”⁶⁴. W dokumencie *Kapelan wspólnoty Wiara i Światło* nakreślone są trzy podstawowe zadania kapelanów, którzy mają być pasterzami, celebrantami i ambasadorami.

Kapelan wspólnoty Wiara i Światła staje się znakiem miłości Boga do człowieka, szczególnie wtedy, kiedy spełnia pragnienie rodziców udzielenia sakramentu dla ich dziecka. Niejednokrotnie to dążenie rodziców staje się punktem

61 Zob. więcej: por. A. Jasnos, *Wspólnota Wiara i Światło i jej znaczenie dla katechezy parafialnej*, [w:] M. Zając (red.), *Katecheza w parafii*, Natan, Lublin 2016, s. 304–318.

62 Faith and Light International, *Zeszyt odpowiedzialnego za Wspólnotę*, Wydawnictwo JAK, Kraków 2008, s. 24.

63 Tamże, s. 25.

64 D. Fleszer, *Rola kapelana we Wspólnocie Wiara i Światło*, [w:] A. Jasnos, M. L. Opiela (red.), *Nieoceniona wartość osoby. 25 lat Wspólnoty Wiara i Światło w Bochni*, Werset, Lublin 2018, s. 173.

wyjścia do zaangażowania się kapłana wraz z innymi w proces przygotowania osoby z niepełnosprawnością intelektualną do przyjęcia danego sakramentu. Wiara i Światło podkreślając eucharystyczny wymiar życia chrześcijańskiego, spełnia swoją posługę świadectwa nie tylko wobec jej członków, lecz także wobec społeczeństwa i wspólnoty parafialnej.

Zaangażowanie kapelana w działania wspólnoty pozwala na nawiązanie relacji przyjaźni z jej członkami. W ramach spędzanego z nimi czasu może lepiej poznać osoby z niepełnosprawnością, co ułatwia również komunikację. Otwartość i dyspozycyjność są również niezastąpionymi czynnikami rozwoju i samowychowania samego kapłana posługującego w Wierze i Światle. Doświadczenie wspólnoty chrześcijańskiej, jaką jest Wiara i Światło, w życiu której uczestniczy, pozwala głębiej odkryć kapłanowi intymną i osobową relację z Bogiem. Szczególnie w kontakcie z osobami z niepełnosprawnością doświadcza wierności i czułości Boga, który „kocha i udziela wybaczenia, prowadzi, podtrzymuje każdego i pozostaje wierny”⁶⁵.

Kapelani są w szczególny sposób posłani do osób z niepełnosprawnością intelektualną, jednak opiekę duchową sprawują również wobec wszystkich członków wspólnoty. W Wierze i Światle spotykają się z konkretnymi osobami, kobietami i mężczyznami, dziećmi, młodzieżą, osobami dorosłymi i starszymi, nawiązując relacje z małżonkami, matkami, ojcami czy osobami samotnymi. Taka sytuacja wymaga od nich nieustannego samorozwoju. Dlatego „po to, aby kapelan sprostał stawianym mu zadaniom, współpracuje ze specjalistami różnych dziedzin: psychologami, pedagogami specjalnymi, lekarzami różnych specjalności, w tym przede wszystkim z psychiatrami. Dla pełniejszej służby potrzebującym, utrzymuje także kontakty z ich rodzinami. Dzięki takim, wielorakim działaniom gotowość do niesienia im pomocy w ich różnorodnych problemach, zwłaszcza duchowych oraz wspólne kroczenie drogą socjalizacji, oprócz zaangażowania otrzymuje podstawę w postaci kompetencji. Nabycie jej przez kapłana poprzez obserwację i permanentny, szeroko rozumiany rozwój osobisty i instytucjonalny, stwarza możliwość formowania innych. W następstwie łatwiej mu towarzyszyć opiekunom w ich formacji poprzez zrozumienie pojawiających się trudności i osiągnięć oraz dawanie konkretnych wskazań pomocnych w nadzwyczajnych wydarzeniach, jak również w codziennych działaniach”⁶⁶.

65 J. Vanier, *Mężczyznę i kobietą stworzył ich*, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2010, s. 36.

66 J. Tomczak, *Jeana Vaniera koncepcja formacji opiekunów osób z upośledzeniem umysłowym*, Poznań 2015, s. 89–90.

Na podstawie aktywności wspólnoty Wiara i Światło można wyznaczyć pewne wskazania w celu pogłębienia współpracy duchownych i wiernych świeckich dla innych działań duszpasterskich. Współpraca powinna opierać się na:

1. wzajemnym szacunku: uznaniu godności każdej osoby, powołania i odmienności;
2. otwartości i zaufaniu: do siebie nawzajem oraz innych;
3. odpowiedzialności: za siebie, sobie powierzonych, a także Kościół;
4. dojrzałości relacyjnej i transparentności: znajomości siebie, swoich słabych i mocnych stron;
5. ducha służby: *caritas* chrześcijański;
6. uznaniu autorytetu Kościoła: weryfikowaniu działań.

ZAKOŃCZENIE

Przykład wspólnoty Wiara i Światło, założonej z inicjatywy ludzi świeckich, z pragnienia wypełnienia roli rodziców, pokazuje, że współcześnie aktualizowana jest wspólnota miłości Pryscylli i Akwili. Współpraca podejmowana między członkami wspólnoty i duszpasterzami oddziałuje na inne środowiska społeczne. Kapłan zaangażowany w życie Wiary i Światła nie tylko formuje członków, lecz także sam jest formowany jak św. Paweł. Świadczenia osobiste kapłanów i kapłanów wywodzących się ze wspólnoty potwierdzają, że oddziaływanie ludzi świeckich i doświadczenie akceptacji i zaufania przysłużyły się ich rozwojowi ludzkiemu i duchowemu. W tym kontekście słowa Apostoła Narodów mają swoją kontynuację: „Pozdrówcie współpracowników moich w Chrystusie Jezusie, Pryskę i Akwilę, którzy za moje życie nadstawili karku i którym winienem wdzięczność nie tylko ja sam, ale i wszystkie Kościoły nawróconych pogan” (Rz 16,3–4).

ABSTRAKT

Współpraca świeckich z duchownymi znana jest już z czasów apostoelskich. Przykładem wspólnego działania i wzajemnej formacji jest św. Paweł wraz z Pryscyllą i Akwilą. To oni tworzyli pierwszy „kościół domowy”, w którym każdy człowiek doświadczał wsparcia, a także mógł rozwijać swoją wiarę. Jan Paweł II bardzo wyraźnie wskazał na kontynuację przekazu wiary w rodzinach, które nazywał „kościółem domowym”. Rola rodzin jest niezastąpiona w kształtowaniu nowych

pokoleń wierzących i nowych powołań kapłańskich. Integralne wychowanie oparte na adekwatnej antropologii i personalizmie chrześcijańskim pozwala na pełny i całościowy rozwój każdej osoby. Szczególną rolę w Kościele posiadają rodziny z osobą z niepełnosprawnością intelektualną. Zauważalna jest potrzeba wprowadzenia duszpasterstwa dla takich rodzin, które może czerpać inspirację z założeń wspólnot Wiara i Światło.

Słowa kluczowe: rodzina, Kościół domowy, integralne wychowanie, Wiara i Światło, formacja

ABSTRACT

St. Paul with Priscilla and Aquila. Cooperation of clergy and laity in the pastoral care of marriages and families

The collaboration of lay people with clergy is known from the times of the apostles. An example of joint action and mutual formation is St. Paweł with Priscilla and Aquila. It was they who created the first „house church” in which each person experienced support and could develop their faith. John Paul II very clearly indicated the continuation of the transmission of faith in families, which he called „the domestic church”. The role of families is irreplaceable in shaping new generations of believers as well as new priestly vocations. Integral education based on adequate anthropology and Christian personalism allows for the full and comprehensive development of each person. Families with persons with intellectual disabilities play a special role in the Church. There is a noticeable need to introduce pastoral care for families that can draw inspiration from the assumptions of the „Faith and Light” Communities.

Keywords: family, house church, integral education, Faith and Light, formation

BIBLIOGRAFIA

- Benedykt XVI, *Małżonkowie Pryscylla i Akwila. Katecheza podczas audiencji generalnej, 7 lutego 2007*, „L'osservatore Romano” 2007, nr 293.
- Chałas K. (red.), *Wychowanie ku wartościom w świetle nauczania Jana Pawła II. Elementy teorii i praktyki*, t. 3, Jedność, Lublin-Kielce 2006.

- Drożdż B., *Wychowawcza funkcja Kościoła w społeczeństwie pluralistycznym. Studium pastoralne*, Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej, Legnica 1997.
- Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1996.
- Faith and Light International, *Ekumenizm w Wierze i Świetle*, Wydawnictwo JAK, Kraków 2006.
- Galarowicz J., *Człowiek jest osobą. Podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły*, Wydawnictwo Antyk, Kęty 2000.
- Godawa G., *Integralna wizja człowieka jako fundament kultury i wychowania*, „Analecta Cracoviensia” 49 (2017), s. 319–340.
- Instrukcja Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła*, źródło: <https://www.ekai.pl/dokumenty/instrukcja-nawrocenie-duszpasterskie-wspolnoty-parafialnej-w-sluzbie-misji-ewangelizacyjnej-kosciola/>.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*.
- Jasnos A., *Jakie jest moje miejsce w rodzinie? Zrozumieć dziecko, aby mu pomóc*, Natan, Lublin 2017.
- Jasnos A., Opiela M. L. (red.), *Nieoceniona wartość osoby. 25 lat Wspólnoty Wiara i Światło w Bochni*, Werset, Lublin 2018.
- Jasnos A., *Wartość rodzin dzieci z niepełnosprawnością*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 2020, nr 62.
- Kamiński R., Pyżlak G., Goleń J. (red.), *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, Bonus Liber, Lublin 2013.
- Kiereś B., *Człowiek i wychowanie. Od osoby do osobowości*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017.
- Kiereś B., *O personalizm w pedagogice. Studia i szkice z teorii wychowania*, Fundacja Servire Veritati Instytut Edukacji Narodowej, Lublin 2009.
- Kluz M., *Rola rodziny i Kościoła w wychowaniu religijno-moralnym osób niepełnosprawnych intelektualnie*, „Studia Socialia Cracoviensia” 7 (2015), nr 1, s. 143–154, <https://doi.org/10.15633/ssc.987>.
- Lipiec D. (red.), *Duszpasterstwo w świetle nauczania papieża Franciszka*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
- Lipiec D., *Duszpasterstwo rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2 (2010), nr 57.
- Mathieu M. H., Vanier J., *Nigdy więcej sami. Przypoda Wiary i Światła*, Wydawnictwo JAK, Kraków 2014.
- Miąso J., *Antropologia, wychowanie, miłość. Zarys antropologii wychowania Jana Pawła II*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004.

- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.
- Opiela M., Świdrak E., Łobacz M. (red.), *Wychowanie integralne w edukacji katolickiej, Idee – twórcy – instytucje*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.
- Paweł VI, *Przemówienie na audiencji ogólnej (11.8.1967)*.
- Pilch T., Lepalczyk I., *Pedagogika społeczna*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1995.
- Rynio A. (red.), *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.
- Siepciak J., Pryscylla i Akwila, „Posłaniec” 3/2007, <https://prasa.wiara.pl/doc/458325.Pryscylla-i-Akwila/3> (dostęp: 12.06.2021).
- Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst Polski. Nowe Tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań 2002.
- Tomczak J., *Jeana Vaniera koncepcja formacji opiekunów osób z upośledzeniem umysłowym*, Poznań 2015.
- Vanier J., *Mężczyzną i kobietą stworzył ich*, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2010.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000.
- Ziemska M., *Rodzina i dziecko*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1986.